

вариантов. Анализ исследуемых лексем проводится на основе словарных статей и особенностей их реализаций в языковой практике.

Ключевые слова: аффиксальный вариант, взаимозаменяемые варианты, совариативность, социальная дифференциация

Parfinenko A. O. Preventive or Preventative: To the Question of the Criteria of Defining Affixational Variants (on the Material of the Modern English Language)

The article is devoted to the problem of grammar variation, in particular affixational variation. The aim of the work is to analyse the phenomenon of variation and change at the morphemic level on the material of the modern English. It is given the definition of affixational variants and identified basic criteria of their determination. There is investigated the dynamics of forming and differentiating parallel or coexisting variants on the material of the modern English language. In the context of given research the certain word pairs are examined. It is made the attempt to find the main criteria of defining and distinguishing affixational variants among which social, stylistic, functional and territorial differentiation. The analysis of investigated items is provided on the basis of lexicographical definitions and observations of their realizations in actual language practice (with reference to the Internet sources). It is emphasized the importance of the sociolinguistic tendencies defining this process.

Key words: affixational variant, interchangeable variants, co-variation, social differentiation.

Стаття надійшла до редакції 03.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., ст. викл. Медоренко О. М.

УДК 81'25

Ю. М. Плетенецька

**ПАРАДИГМА ПОНЯТЬ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ СИСТЕМИ
КІНОПЕРЕКЛАДУ**

Актуальність обраної теми зумовлена відсутністю у вітчизняному перекладознавстві ґрунтовного аналізу понятійно-категорійного апарату кіноперекладу. Натомість західні перекладознавці спільно з російськими колегами впродовж кількох останніх десятиліть ведуть активні теоретичні та практичні дослідження, які сприяють становленню нового типу перекладу – кіноперекладу. Все гучніше лунають заклики до розгляду головних лексико-граматичних та жанрово-стилістичних

проблем кіноперекладу. Актуальними є проблеми відтворення кінотекстів для іншомовної, іншокультурної аудиторії.

Підхід до кінофільму з перекладацьких позицій потребує чіткого уявлення про предмет дослідження і відповідей на низку питань, які є визначальними для подальшого аналізу зазначеної тематики. Так, вивчення кіноперекладу передбачає необхідність визначитися з понятійно-категорійним апаратом, що буде використовуватися в дальшому викладі. Центральними поняттями, якими ми послуговуватимемось, будуть поняття «кінотекст» та «кінодіалог». Отже, метою роботи є теоретичний аналіз розвідок, що стосуються виокремлення основних понять кіноперекладу, проведений здебільшого зарубіжними перекладознавцями.

Термін «кінотекст» трапляється в літературі досить часто. Про витвір кіномистецтва як про текст писали Ю. Н. Усов (1980), Ю. Г. Ців'ян (1984), Ю. М. Лотман (1992), А. В. Федоров (2000), О. Б. Іванова (2000), Г. Г. Слишкін, М. А. Єфремова (2004), В. Є. Горшкова (2006), М. С. Снеткова (2009) та інші. Ю. Г. Ців'ян, пише: «У певному наближенні будь-який фільм можна визначити як дискретну послідовність безперервних частинок тексту. Будемо вважати таку послідовність кінотекстом. Безперервні сегменти кінотексту будемо називати кадрами. ... Кінотекст – це ланцюг ядерних кадрів. ... Отже, деяке повідомлення, притаманне кінотексту, може бути виявлене лише після розгляду щонайменше двох ядерних кадрів і з'ясування, який з типів приєднання вони здійснюють. Тобто, одиницею кінотексту завжди є пара ядерних кадрів. Будемо називати її базовим ланцюгом, чи базовою синтагмою кінотексту» [1, с. 109 – 111]. На думку О. Б. Іванової, «кінофільм – це текст, тобто зв'язний семіотичний простір. Фільм визначається як зафіксована на плівці чи іншому матеріальному носії послідовність кадрів, які є фотографічним чи намальованим зображенням, що зазвичай супроводжується звуковим рядом (мовленням, музикою, шумами)» [2]. Такий підхід, правомірний з погляду мистецтвознавства, не є прийнятним у нашій роботі, оскільки ми досліджуємо кінотекст як об'єкт глядацького сприйняття. Кінотекст у вигляді послідовності кадрів на кіноплівці цікавить лише фахівця, для глядача ж це спосіб проекції кіноплівки з магнітною звуковою доріжкою на екран зі швидкістю 24 кадри за секунду. Кіноапарат і кіноплівка – це спосіб фіксування і збереження кінотексту. У будь-якому разі необхідною умовою репрезентації кінотексту є наявність екрана. Власне кажучи, це вид тексту, поява і функціонування якого пов'язані з розвитком засобів масової комунікації, чи масмедіа, і неможливе без них. Відтак, Г. Г. Слишкін і М. А. Єфремова визначають кінотекст як медіатекст [3, с. 16]. Тоді він стає в один ряд з екранними текстами, до яких також відносять телетексти, відеотексти і комп'ютерні тексти. Медіатексти утворюють єдину групу за способом сприйняття (аудіовізуальним) і способом подання реципієнту (екранним). Численні

визначення розкривають лише окремі характеристики кінотексту і не передають його як комунікативне ціле. Зафіксоване на кіноплівці повідомлення дістало в науковій літературі назву кінотексту [4]. За А. В. Федоровим, «кінотекст – повідомлення, що містить інформацію і викладене в будь-якому вигляді і жанрі кінематографу (ігровий, документальний, анімаційний, навчальний, науково-популярний фільм)» [5, с. 36]. Акцентуючи на комунікативному характері і жанровому різноманітті кінотексту, ці визначення нічого не кажуть про його суть.

Згідно з дефініцією, що належить засновникові російської медіапедагогіки Ю. М. Усову, кінотекст є динамічною системою звуковізуальних образів, чи динамічною системою пластичних форм, яка існує в екранних умовах просторово-часових вимірів й аудіовізуальними засобами передає послідовність розвитку думки художника про світ і про себе» [6, с. 17]. Це визначення враховує такі важливі чинники, як екранність, просторово-часовий спосіб існування кінотексту й аудіовізуальний спосіб його сприйняття, але не відбиває його комунікативної спрямованості. У сучасній лінгвістиці текст визначається як продукт мовлення, детермінований потребами спілкування, тобто не тільки як відображення дійсності, а й як повідомлення про неї. Комунікативна спрямованість кінотексту не підлягає сумніву, адже він адресований глядачеві і створюється спеціально для сприйняття масовою аудиторією.

Класифікація кінофільму як тексту ускладнюється відсутністю в мові кіно коду, що складається з одиниць, які можна впізнати й виокремити, та способів їх організації, який був би спільним для всіх фільмів.

Найбільш глибоко зазначена проблема вивчена в працях Ю. М. Лотмана з семіотики кіно (Лотман 1993, 1994, 1997, 1998, 2002).

Дослідник виходить з поділу знаків на умовні (з внутрішньо невмотивованим зв'язком між вираженням і змістом) і зображувальні, чи іконічні (де значення має єдине, притаманне йому вираження, що полегшує і прискорює сприйняття цих знаків). При цьому постулюється існування двох незалежних і рівноправних культурних знаків – слова і малюнка [7, с. 291] і двох різновидів мистецтва – зображувальних і словесних, з віднесенням кіно до звуковізуального типу мистецтв: «з приходом звуку зображення стало частиною більш складного цілого – звуковізуального мистецтва кіно» [8, с. 142].

Г. Г. Слишкін та М. А. Єфремова пропонують таке визначення складу кінотексту. Кінотекст складається з образів, рухливих і статичних, мовлення, усного і письмового, шумів і музики, по-особливому організованих і таких, що перебувають у нерозривній єдності. У кінотексті наявні дві семіотичні системи – лінгвальна і нелінгвальна, що оперують різними знаками [3, с. 21]. Відповідно до класифікації Ч. Пірса, знаки за характером співвідношення означального й означуваного поділяються на три групи: 1) знаки-ікони, що формуються на основі

подібності означального й означуваного; 2) знаки-індекси, що створюються через відношення суміжності між означальним й означуваним; 3) знаки-символи, породжені встановленням зв'язку означального й означуваного, за умовною згодою [9].

Лінгвальна система кінотексту обслуговується знаками символами, нелінгвальна – знаками-індексами і знаками-іконами.

Лінгвальну систему в кінотексті репрезентують два складники: письмовий (титри і написи, що є частиною світу речей фільму – плакат, назва вулиці чи міста, вхід чи вихід, лист чи записка тощо) і усний (мовлення акторів, закадровий текст, пісня тощо), які виражені символічними знаками – словами природної мови.

Нелінгвальна система кінотексту охоплює іконічні й індексальні знаки. Вона також має звукову частину – це природні шуми (дощ, вітер, кроки, голоси тварин і птахів), технічні шуми і музика. Крім того, до нелінгвальної системи входить відеоряд – іконічні й/чи індексальні знаки (люди, тварини, фантастичні істоти, предмети), які здійснюють послідовність (низку) рухів, які також є іконічними й/чи індексальними знаками (жестикуляції, міміка, пантоміміка, маніпуляції з предметами, різні переміщення та інші дії, наприклад, вибухи, катастрофи та природні катаклізми, які здійснюють за допомогою спецефектів). Усе зазначене є лексикою кінематографа, чи одиницями кінотексту.

Ураховуючи знакову систему та систему лінгвальних кодів, М. А. Єфремова визначає кінотекст як «зв'язне, цільне і завершене повідомлення, виражене за допомогою вербальних (лінгвальних), і невербальних (іконічних чи індексальних) знаків, організоване відповідно до задуму колективного, функціонально диференційованого автора за допомогою кінематографічних кодів, зафіксоване на матеріальному носії і призначене для відтворення на екрані й аудіовізуального сприйняття глядачем» [10, с. 40].

Для позначення всієї лінгвальної системи фільму в науковий обіг введено термін «кінодіалог» [11; 12], який охоплює як усно-вербальний, так і письмово-вербальний компоненти фільму. Кінодіалог розглядається вже не як чужий, чи надлишковий елемент, а як істотна, інтегрована в структуру складова фільму. При дослідженні кінодіалогу як тексту нового типу актуальним стає вияв у ньому специфічних рис загальнотекстових категорій, які знаходяться у сфері інтересу лінгвістики, оскільки кінодіалог є однією з основних форм існування мови. В. Є. Горшкова визначає діалог «як особливий тип тексту, який характеризується як загальнотекстовими (інформативності, зв'язності, цільності, смислового членування, протекції і ретроспекції), так і специфічно текстовими категоріями, з-поміж яких домінують категорія тональності, під якою мають на увазі концептуально/змістову категорію діалогу, яка відбиває культурологічний аспект фільму і знаходить своє вираження через передачу реалій, власних імен і мовленнєвої характеристики персонажів» [12, с. 187]. У найбільш загальному вигляді

кінодіалог є квазі-спонтанним розмовним текстом, що піддається певній стилізації відповідно до художніх прагнень режисера і орієнтованості на певний кінематографічний код.

Важливим залишається питанням про чітке розмежування понять кінофільму та кінотексту, а також кінодискурсу, які не можна ототожнювати. Кінофільм охоплює незчисленно велику кількість вербальних і невербальних компонентів тоді, як кінотекст зосереджується на мові і розглядає елементи мовлення: інтонацію, паузи тощо як другорядні. Окрім власне тексту монологів/діалогів/полілогів, кінотекст має декорації, акторську гру, музичний супровід.

А. Н. Зарецька виокремлює поняття кінодискурсу з позицій лінгвістики: «Кінодискурс – це суцільний, пов'язаний текст, який є вербальним компонентом фільму в поєднанні з невербальними компонентами – аудіовізуальним рядом та іншими, важливими для ідейної завершеності фільму, екстралінгвальними факторами» [13, с. 22]. Запропоноване визначення є достатньо глибоким, але з огляду теорії та практики перекладу не повною мірою відповідає завданням перекладознавства. На наш погляд, це визначення відповідає характеристикам поняття кінотекст, оскільки передбачає акцентування на поєднанні вербальних і невербальних факторів. У свою чергу, поняття кінодискурсу виникає через розширення предмету лінгвістики кінотексту та розглядається як квінтесенція лінгвістичних та екстралінгвальних факторів. Екстралінгвальні фактори (фактори культурно-ідеологічного середовища, в якому відбувається комунікація) виходять на перше місце при визначенні сутності кінодискурсу і є визначальними по відношенні до лінгвістичних. Підсумовуючи все вищесказане, можна констатувати, що кінодискурс – більш широке поняття, яке включає в себе як кінотекст, так і кінофільм, інтерпретацію фільму кіноглядачем і той зміст, який закладений авторами фільму.

Поняття кінодискурсу можна визначити через поняття кінотексту. Кінотекст по відношенню до кінодискурсу можна розглядати як його фрагмент, а кінодискурс – як цілий текст або сукупність об'єднаних якоюсь ознакою текстів. Ще одне визначення кінодискурсу належить С.С. Назмутдіновій, яка визначає кінодискурс семіотично складним, динамічним процесом взаємодії автора та кінореципієнта, який відбувається в міжмовному та міжкультурному просторі за допомогою засобів мови кіно, що характеризується властивостями синтаксичності, вербально-візуальної цілісності елементів, інтертекстуальності, множинності адресатів, контекстуальності значення, іконічної точності [14, с. 18].

Складовими кінотексту можуть бути тільки «вузькі» екстралінгвальні фактори (фактори комунікативної ситуації) тоді, як в структуру кінодискурсу долучаються і широкі екстралінгвальні фактори (різноманітні культурно-історичні фонові знання адресата, екстралінгвальний контекст – обставини, час і місце до яких відноситься

фільм, різні невербальні засоби: жести, міміка, малюнки, які важливі при створенні та сприйнятті фільму).

Мистецтвознавчий підхід до кіно включає також і поняття монтажний лист або скрипт, який розуміється як невербальний компонент кінофільму, де окрім тексту реплік також міститься опис оточення та дій персонажів. У свою чергу, кінодіалог можна вважати вербальним компонентом складної системи кінофільму.

Таким чином, аналіз розвідок, проведений на сьогоднішній день зарубіжними перекладознавцями, дозволяє вибудувати парадигму основних понять термінологічної системи кіноперекладу: кадр, кінодіалог, монтажний лист, кінотекст, кінофільм, кінодискурс. Незважаючи на певне відставання, українська наукова думка виявляє все більше зацікавлення термінологічною базою кіноперекладу.

Питання кіноперекладу в цілому і його термінологічної бази зокрема, набувають все більшої інтернаціоналізації, що підтверджується географією та проблематикою досліджень. Більш ґрунтовне вивчення зазначеного явища сприятиме вдосконаленню теорії кіноперекладу, що в свою чергу призведе до вищого рівня кіноперекладів в Україні, розвитку української науки і культури.

Список використаної літератури

- 1. Цивьян Ю. Г.** К метасемиотическому описанию повествования в кинематографе / Ю. Г. Цивьян // Труды по знаковым системам: ученые записки Тартуского гос. ун-та. – Вып. XVII. – Тарту, 1984. – С. 109 – 121.
- 2. Иванова Е. Б.** Интертекстуальные связи в художественных фильмах [Текст] : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук спец. : 10.02.19 «Теория языка» / Е. Б. Иванова. – Волгоград, 2001. – 16 с.
- 3. Слышкин Г. Г.** Кинотекст (опыт лингвокультурологического анализа) [Текст] / Г. Г. Слышкин, М. А. Ефремова. – М. : Водолей Publishers, 2004. – 153 с.
- 4. Большая Энциклопедия Кирилла и Мефодия 2002** : Кирилл и Мефодий, 2002. – 8 CD.
- 5. Федоров А. В.** Основы общей теории перевода (лингвистический очерк). / А. В. Федоров. – М., 1999 – 225 с.
- 6. Усов Ю. Н.** Методика использования киноискусства в идейно-эстетическом воспитании учащихся 8–10 классов / Ю. Н. Усов. – Таллин, 1980. – 125 с.
- 7. Лотман Ю. М.** Семиотика кино и проблемы киноэстетики / Ю. М. Лотман // Об искусстве. – СПб. : Искусство-СПб, 1998. – С. 315 – 323.
- 8. Лотман Ю. М.** Диалог с экраном / Ю. М. Лотман, Ю. Г. Цивьян. – Таллинн, 1994 – 215 с.
- 9. Пирс Ч.** Элементы логики / Ч. Пирс // Семиотика. – М. : Радуга, 1983. – С. 151 – 210.
- 10. Ефремова М. А.** Концепт кинотекста: структура и лингвокультурная специфика: На материале кинотекстов советской культуры: дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Ефремова Марина Алексеевна. – Волгоград, 2004. – 185 с.
- 11. Ильичёва Л. В.** Лингвостилистика немецкой кинопрозы: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Ильичёва Людмила Валерьевна. – Магадан, 1999. – 254 с.
- 12. Горшкова В. Е.** Теоретические

основы процессоориентированного подхода к переводу кинодиалога: на материале современного французского кино: дисс. ... доктора филол. наук : 10.02.05, 10.02.20 / Горшкова Вера Евгеньевна. – Иркутск, 2006. – 366 с. **13. Зарецкая А. Н.** Особенности реализации подтекста в кинодискурсе: дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Зарецкая Анна Николаевна. – Челябинск, 2010. – 180 с. **14. Назмутдинова С. С.** Гармония как переводческая категория (на материале русского, английского, французского кинодискурса) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / С. С. Назмутдинова. – Тюмень, 2008. – 21 с.

Плетенецька Ю. М. Парадигма понять термінологічної системи кіноперекладу

В статті здійснено теоретичний аналіз розвідок, що стосуються виокремлення основних понять кіноперекладу (кадр, кінодіалог, монтажний лист, кінотекст, кінофільм, кінодискурс) з урахуванням мистецтвознавчого, мовознавчого та глядацького підходів. Наголошено на необхідності врахування комунікативної спрямованості кінотексту як одного з базових понять кіноперекладу, його знакової системи, а також системи лінгвальних кодів. Зазначено дискусійні аспекти, які потребують подальшого вивчення та опрацювання.

Ключові слова: кінопереклад, кінотекст, кінодіалог, кінодискурс.

Плетенецкая Ю. Н. Парадигма понятий терминологической системы киноперевода

В статье совершен теоретический анализ исследований, которые касаются выделения основных понятий киноперевода (кадр, кинодиалог, монтажный лист, кинотекст, кинофильм, кинодискурс), учитывая искусствоведческий, языковедческий и зрительский подходы. Отмечена необходимость учёта коммуникативной направленности кинотекста как одного из базовых понятий киноперевода, его знаковой системы, а также системы лингвистических кодов. Указаны дискуссионные аспекты, которые нуждаются в дальнейшем изучении.

Ключевые слова: киноперевод, кинотекст, кинодиалог, кинодискурс.

Pletenetskaya Y. M. Concepts Paradigm of the Terminological System of Movie Translation

The article focuses on theoretical analysis of investigations dealing with distinguishing of the main movie translating concepts (single picture, movie dialog, editorial script, movie text, film, and movie discourse) considering art, linguistic and audience approaches. It emphasizes the necessity of taking into account the movie text's communicative orientation, its semiotic and linguistic codes systems. The article underlines the direct

contact between linguistic and extra linguistic factors in movie discourse, giving the dominance to the latter ones in an attempt to define this concept from the point of view of translation theory and practice. The film as opposed to the movie text covers innumerable quantity of both verbal and non-verbal components, while the movie text is mostly concentrated on language and considers the speech elements: intonation and pauses to be secondary. The movie dialog in its turn is based on oral- and written-verbal film components alike and reveals characteristics of general text and specific text categories. The article highlights controversial aspects which further research and detailed elaboration result in improvement of the movie translations level in Ukraine, the development of Ukrainian science and culture.

Key words: movie translation, movie text, movie dialog, movie discourse.

Стаття надійшла до редакції 03.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Сидоренко С. І.

811.112.5/81'373.217(23)

М. В. Родюк

**ДІЄПРИКМЕТНИК В ГЕРМАНСЬКИХ МОВАХ
(на матеріалі англійської, німецької та нідерландської мов)**

Дієприкметники з давніх часів цікавили лінгвістів. Це пов'язано з загальною проблемою поділу лексики на частини мови. Платон і Аристотель першими звернули увагу на неоднорідність існуючих слів. Стоїки продовжили роботу в цьому напрямку, в результаті чого вже в період античності було виділено вісім частин мови, серед яких був і дієприкметник.

Проте, попри велику кількість праць і досліджень у цій галузі, до сих пір відсутнє єдине бачення щодо принципів виділення частин мови. Зокрема, це стосується проблеми належності дієприкметника до певної частини мови. Традиційна наукова класифікація може керуватися понятійними, синтаксичними, або морфологічними принципами. В залежності від того, який принцип покладено в основу класифікації, дієприкметники відносять до класу дієслів або прикметників, чи вбачають в них гетерогенні утворення, які об'єднують в собі ознаки як дієслів, так і прикметників. На останнє вказує і сам термін: в українській мові дані слова називаються «дієприкметниками», в англійській і російській — відповідно «participles» і «причастия», назви, які вказують на віднесеність даних термінів до двох різних частин мови. Відсутність єдиного погляду на проблему частиномовної належності дієприкметника